

NGA RIPRODHIMI DREJT REFLEKTIMIT:
NJË RAST STUDIMOR MBI ZHVILLIMIN
E MENDIMIT KRITIK NË MËSIMIN E GJUHËS ANGLEZE
NË NJË INSTITUCION TË CIKLIT TË MESËM

MSc. Mikena Bilbili

Departamenti i Gjuhës Angleze
Fakulteti i Gjuhëve të Huaja, Universiteti i Tiranës
E-mail: mikena_bilbili.fgjhstudent@unitir.edu.al

Prof. Asoc. Dr. Etleva koni

Departamenti i Gjuhës Angleze
Fakulteti i Gjuhëve të Huaja, Universiteti i Tiranës
E-mail: etleva.kondi@unitir.edu.al

PËRMBLEDHJE

Ky studim shqyrton mungesën e zhvillimit të mendimit kritik në orët e mësimit të gjuhës angleze në kontekstin arsimor shqiptar përmes një rasti studimor në një shkollë të mesme në Tiranë, duke analizuar ndikimin e metodave të mësimdhënies, mjedisit të nxënies dhe kulturës arsimore të trashëguar. Të dhënat janë vjelë përmes vëzhgimeve gjatë orëve mësimore, intervistave me mësuesen dhe nxënësit, si dhe analizës së punimeve të tyre. Në fazën eksperimentale, u zhvilluan disa orë me synim nxitjen e mendimit kritik. Nga këto të dhëna rezultoi se një pjesë e mirë e nxënësve mbështeten ende te të mësuarit mekanik, shfaqin vështirësi në argumenti E-mail m apo shqyrtim të çështjeve nga pikëpamje të ndryshme. Megjithatë, pas orëve eksperimentale u vu re një angazhim më aktiv prej tyre, analizë më e thellë dhe ide më të strukturuar. Si shembull praktik, studimi sjell projektin “Mendo para se të ndash me të tjerët”, i cili synon zhvillimin e mendimit kritik përmes reflektimit mbi përmbajtjen digjitale. Në përfundim, studimi thekson nevojën për një qasje të re pedagogjike, përdorimin e materialeve mësimore më të pasura në përmbajtje dhe programe trajnimit për mësuesit, të cilat vendosin në qendër analizën, reflektimin dhe aftësinë krijuese, përtej riprodhimit dhe saktësisë gjuhësore.

Fjalët çelës: mendimi kritik, anglishtja si një gjuhë e huaj, mësimi i bazuar në projekte, pedagogjia post-komuniste, reforma arsimore

ABSTRACT

This study examines the limited development of critical thinking in English language classes within the Albanian educational context, through a case study conducted at a secondary school in Tirana. It analyzes the impact of teaching methods, the learning

environment, and the inherited educational culture. Data were collected through classroom observations, interviews with the teacher and students, and an analysis of students' written work (essays). During the experimental phase, a series of lessons was designed to foster the development of critical thinking skills. The findings reveal that a considerable number of students still rely on rote learning and experience difficulty with argumentation and examining issues from multiple perspectives. However, following the experimental lessons, students demonstrated greater engagement, deeper analysis, and more structured thinking. As a practical example, the study presents the project "Think Before You Share," which aims to enhance critical thinking through reflection on digital content. In conclusion, the study highlights the need for a renewed pedagogical approach, the use of more meaningful teaching materials, and teacher training programs that emphasise analysis, reflection, and creativity in the learning process, moving beyond mechanical reproduction and linguistic accuracy.

Keywords critical thinking, English as a foreign language, project-based learning, post-communist pedagogy, educational reform.

Hyrje

Dhjetori i vitit 2024 shënoi publikimin e rezultateve të PISA 2022 dhe njëkohësisht histerinë kolektive të nxitur nga artikujt e shumtë të gazetave me tituj si: "Shqipëria po prek fundin", "Shqipëria me rënien më drastike në fushën e arsimit". Tituj të tillë të krijojnë përshtypjen se në vitet e mëparshme Shqipëria ka pasur rezultate të shkëlqyera në testimin PISA dhe këto rezultate na zunë në befasi. E nëse harresa kolektive nuk do të ishte kaq e theksuar, shumëkush do të mund të kujtonte se kjo dukuri është përsëritur për më shumë se dy dekada e gjysmë, duke u rishfaqur çdo katër vjet. Me sa duket, kujtesa jonë kolektive është e brishtë, aq sa harruam dhe shprehjen tonë të preferuar 'Ç'të mbjellësh, do të korrësh'.

Për shumë vite, 'hijet e komunizmit' kanë funksionuar si një mekanizëm i përligjshëm për vonesat në zhvillim, duke ushqyer perceptimin se vendi mbetet i kushtëzuar nga e kaluara dhe i përqendruar në përmbushjen e nevojave bazë sipas hierarkisë së Maslow-it (1943). Megjithatë, në kushtet aktuale, është absurde të vazhdohet kjo farsë vetëngushëllimi.

Në një botë të globalizuar, ku intelijenca artificiale po zhvillohet me ritme të përshpejtuara dhe në nivele që para disa vitesh pjesa më e madhe e shoqërisë as nuk do t'i kishte imagjinuar, shkollat tona po mbrujnë nxënës të papërgatitur për të përballuar kërkesat e tregut ndërkombëtar të punës. Në të njëjtën kohë, kur flitet për aftësi të shekullit 21, në klasat tona nxënësve u kërkohet të mësojnë përmendësh rregullat e gramatikës si të ishin poezi të Artur Rembosë. Në këtë kontekst, roli i mësuesit të gjuhës së huaj nuk duhet të kufizohet vetëm në transmetimin e

informacionit, por duhet të shtrihet drejt funksionit të një udhërrëfyese që u vjen në ndihmë nxënësve me analizimin, vlerësimin dhe interpretimin e informacionit (Brookfield, 2012).

E ndërsa vendet e zhvilluara kanë ndërmarrë masa për të integruar mendimin kritik në mënyrë të vazhdueshme në kurrikula (Ayçiçek & Yel, 2021), në Shqipëri kjo kompetencë mbetet kryesisht në nivel kurrikular (ASCAP, 2024) dhe e kufizuar në praktikën mësimore. Për rrjedhojë, analiza e mënyrës se si konceptohet dhe praktikohet të nxënësve në klasat e gjuhës angleze bëhet thelbësore për të kuptuar shkaqet e këtij hendeku midis kërkesave bashkëkohore dhe praktikës mësimore tradicionale. Në këtë studim synojmë të analizojmë faktorët që pengojnë zhvillimin e mendimit kritik në orët e mësimi të gjuhës angleze në kontekstin e Shqipërisë dhe sugjerojmë qasje praktike për zgjidhjen e kësaj problematike.

Shqyrtimi i literaturës

Është me rëndësi të përmendim faktin se mendimi kritik nuk është një nocion i ri. Ai ka rrënjë të hershme, që nga koha e Sokratit, i cili ngriti pyetje mbi natyrën e së vërtetës, dhe u zhvillua më tej nga filozofë dhe studiues të njohur duke revolucionarizuar fusha të ndryshme të jetës, përfshirë dhe arsimin. John Dewey ishte i pari që theksoi se procesi i të mësuarit duhet të jetë një proces aktiv që nxit nxënësit të reflektojnë mbi çështje të jetës së përditshme. Studime të mëtejshme në fushën e arsimit dëshmojnë se mendimi kritik nuk mund të zhvillohet në mënyrë rastësore, por duhet të kultivohet me kujdes në mjedise që përfshijnë përdorimin e pyetjeve, dialogut dhe analizës (Brookfield, 2012; Facione, 2015).

Në këtë kontekst, klasat e mësimi të gjuhëve të huaja përbëjnë pikërisht një mjedis të përshtatshëm, duke qenë se mësimi i gjuhës shkon përtej mësimi të përmendsh të rregullave gramatikore e fjalëve të reja. Ky proces kërkon komunikim të efektshëm, i cili karakterizohet nga shprehja e ideve, reflektimi mbi kuptimin dhe të menduarit në mënyrë krijuese. Këtë qasje e thekson edhe Shih (2018), i cili nënvizon rëndësinë e pedagogjisë kritike të Freire-it për nxitjen e mendimit reflektues dhe emancipues, veçanërisht në kontekste arsimore që ende mbartin struktura autoritare të të nxënësve.

Studime të tjera në fushën e mësimdhënies së gjuhëve të huaja kanë theksuar gjithashtu rolin e mendimit kritik në zhvillimin e aftësive gjuhësore. Siç theksojnë edhe Liaw (2007) dhe Snider (2017), integrimi i aftësive të mendimit kritik në mësimin e gjuhës, përforcon aftësitë konjitive e gjuhësore, duke rritur vetëbesimin e nxënësve e duke nxitur bashkëpunimin e komunikimin e nxënësve në situata reale. Po kështu, qasja “*Meyasu*” (Nazikian & Park, 2023) ka në fokus zhvillimin e aftësisë për të kuptuar, duke argumentuar se zhvillimi i gjuhës duhet

të ecë paralelisht me zhvillimin e aftësisë për të kuptuar shoqërinë, si pjesë e pandashme e procesit mësimor.

Fatkeqësisht, jo të gjitha sistemet arsimore janë të gatshme të mbështesin strategji të tilla. Sistemi arsimor në vendin tonë ende mbart vragat e komunizmit dhe bashkë me to, rezistencën e vazhdueshme ndaj ndryshimit. Për një njohje më të mirë të situatës aktuale, kërkohet një analizë e kontekstit historik.

Regjimi komunist nuk synonte fuqizimin e individit përmes arsimit, por formimin e qytetarëve të bindur, të cilët, ashtu si kafshët e Orwell-it, përsërisnin parulla ‘melodike’. Mësuesit transmetonin informacion, nxënësit e riprodhonin, ndërsa gabimet ndëshkoheshin. Dhe pse analfabetizmi u ul ndjeshëm gjatë kësaj periudhe dhe numri i shkollave u rrit, studiuesit Alesina, Giuliano dhe Reich (2021) i mëshojnë faktit se regjime të tilla e kufizojnë arsimimin në nivele të moderuara për të homogjenizuar popullsinë dhe për të shmangur krijimin e ‘masave rebele’.

Ky model mësimdhënieje, ku mësuesit shiheshin si figura autoritare të pakundërshtueshme që japin informacionin dhe nxënësit mbartin një qëndrim pasiv dhe e pranojnë për të mirëqenë, pa guxuar të dyshojnë mbi vërtetësinë e tij, vijon të ndikojë edhe sot në arsimin tonë, duke përforcuar atë që Paulo Freire (1970) e quan ‘sëmundja e tregimtarisë’.

Rezultatet e testimeve ndërkombëtare, përfshirë PISA-n, e pasqyrojnë qartë këtë realitet. Që nga pjesëmarrja e parë në vitin 2000, nxënësit tanë shfaqën rezultate jo të kënaqshme dhe vazhduan kështu për më shumë se dy dekada. Nuk mund të mohojmë sigurisht faktin se gjatë kësaj periudhe pati përmirësime, por këto mbeten të papërfillshme në krahasim me ecurinë e shteteve të tjera. Viti 2022, për më tepër, shënoi një rënie të ndjeshme, duke theksuar edhe një herë se sistemi ynë ende mbart strukturën e mësimdhënies së centralizuar, të bazuar në riprodhim, jo në analizë e mendim kritik (OECD, 2002; OECD, 2023).

Metodologjia

Ky studim mbështetet në një qasje cilësore për mbledhjen e të dhënave me synim analizimin e praktikës së mësimdhënies së gjuhës angleze në vend dhe ndikimin e saj në zhvillimin e mendimit kritik te nxënësit. Kjo qasje mundëson interpretimin e përvojave, qëndrimeve dhe proceseve në një kontekst sa më të natyrshëm. Të dhënat u mblodhën nëpërmjet vëzhgimeve gjatë zhvillimit të praktikës profesionale në gjimnazin me orientim gjuhësor ‘Asim Vokshi’ në Tiranë, analizës së 30 testeve dhe eseve të nxënësve, si dhe intervistave me mësuesen e gjuhës angleze, koordinatoren e programit PISA dhe nxënësit pjesëmarrës në këtë studim.

Me synimin e hulumtimit të mundësive konkrete për përmirësim, u përdor

një metodë eksperimentale në klasë gjatë së cilës nxënësve iu kërkuar të përkufizonin konceptin e “mendimit kritik”. Më pas u vijua me prezantime të shkurtra teorike mbi mendimin kritik, të shoqëruara këto me aktivitete praktike e lojëra ndërvepruese që synonin zhvillimin e aftësisë analizuese, argumentuese e vlerësuese (Shirkhani & Fahim, 2011; Phillips, 2023; Azamatovna, 2024).

Rezultate dhe interpretime

Nga vëzhgimet u konstatua se pjesa më e madhe e nxënësve parapëlqejnë zgjidhje të shpejta e të lehta edhe në rastet kur veprimtaritë kërkojnë reflektim më të thellë. Gjetjet nga korrigjimi i provimeve treguan se nga 30 nxënës, vetëm 18 e kishin krijuar esenë që kishte si kërkesë propozimin e zgjidhjeve që u vinin në ndihmë të pastrehëve, dhe nga këta 18, asnjë nuk kishte arritur të sillte një zgjidhje të mirëfilltë e praktike. Fakti që kjo ishte klasa me rezultatet më të larta akademike e të gjithë vitit e bën situatën edhe më shqetësuese pasi dëshmon se dhe nxënësit me arritjet më të mira akademike mbështeten kryesisht në të mësuarit përmendësh dhe riprodhimin e informacionit. Kjo tregon gjithashtu se kultura e edukimit në vendin tonë vijon të mbështesë riprodhimin fjalë për fjalë dhe mekanik të informacionit në vend të reflektimit, analizës dhe kureshtjes intelektuale.

Në diskutimet e përditshme mbi tema të ndryshme u vu re se nxënësit shpesh përvetësonin mendimet e të tjerëve si të tyre, pa i vlerësuar ato në mënyrë kritike dhe rrallë ngrinin pyetje mbi informacionin që u jepej. Kjo është dëshmi e mungesës së aftësive metakognitive, duke i bërë nxënësit më të prirur të pranojnë informacionin pa reflektuar dhe më të ekspozuar ndaj keqinformimit dhe propagandës.

Një rol të rëndësishëm në këtë dinamikë luanin edhe strategjitë e menaxhimit të klasës, të cilat ndikonin drejtpërdrejt në mënyrën sesi nxënësit ndërvepronin në veprimtaritë që lidheshin me procesin mësimor. U vu re se shumë nxënës shfaqnin frikë nga bërja e gabimeve, një ndjenjë e përforcuar nga qasjet autoritare të menaxhimit të klasës dhe kërkesa e vazhdueshme për saktësi. Mësuesit e gjuhës angleze shpesh i jepnin përparësi rregullave gramatikore dhe mësimi përmendsh të fjalëve të reja, duke e justifikuar këtë qasje me përvojat e tyre si ish-nxënës të një sistemi tradicional. Veprimtaritë që nxënësin zhvillimin e mendimit kritik ishin të pakta dhe madje dhe kur përdoreshin, nxënësit shmangnin angazhimin në mënyrë aktive, duke zgjedhur sërish përgjigje sa më të shkurtra e të sigurta. Kjo prirje përbën një problem serioz, sepse me kalimin e kohës, këta nxënës të kushtëzuar të qëndrojnë larg rrezikut dhe të ndjekin modele të paracaktuara hasin vështirësi në përballjen me situata që kërkojnë mendim krijues për zgjidhjen e problemeve të ndryshme apo vendimmartje të pavarur. Për rrjedhojë, ata piren

të mbështeten në figura autoritare dhe dështojnë të zhvillojnë autonominë e tyre njohëse dhe emocionale.

I njëjti problem u vu re dhe me projektet e planifikuara, të cilat rrallë nxisin në menduarin kritik dhe përqendroheshin më tepër në aspektet vizuale sesa në përmbajtjen analitike. Nxënësit kalonin një pjesë të konsiderueshme të kohës duke pikturuar, krijuar punime me materiale kartoni, etj., teksa elementi reflektues dhe argumentues pothuajse mungonte. Dy ndër projektet kryesore të planifikuara gjatë periudhës së praktikës profesionale lidheshin me tematika si turizmi dhe kultura. Të dyja temat ofronin mundësi për hartimin e aktiviteteve me bazë krahasimin, analizën kulturore dhe zhvillimin e diskutimeve e debate të ndryshme. Por në praktikë, detyrat e dhëna i mëshonin më shumë krijimtarisë sipërfaqësore sesa analizës së thellë dhe argumentimit bindës. Projekte të tilla gjithashtu nuk ofrojnë mundësi reale për punë në grup, pasi shpesh dy ose tre nxënës, zakonisht ata me aftësitë më të mira për të pikturuar, marrin përsipër realizimin e pjesës kryesore të punës, ndërkohë që pjesa tjetër e klasës qëndrojnë pasivë dhe i mendojnë projekte të tilla si shmangie nga ‘mësimi i vërtetë’ dhe jo si mundësi për të eksploruar e bashkëpunuar.

Nga intervista me mësuesen e gjuhës angleze gjithashtu konstatuam se mësuesit i parapëlqejnë metoda tradicionale edhe për faktin se ato ndihmojnë në menaxhimin më të mirë të klasës. Në këto raste, nxënësit ndjekin një rend të paracaktuar, kopjojnë fjalët e reja dhe rregullat gramatikore në fletore dhe gjithë procesi mësimor zhvillohet me në qendër mësuesin. Mësuesja gjithashtu theksoi se veprimtaritë bashkëvepruese krijojnë pasiguri te nxënësit dhe se një pjesë e konsiderueshme e tyre nuk mund të angazhohen në mënyrë aktive për shkak të nivelit të ulët gjuhësor dhe mungesës së motivimit. Sipas saj, shumë nxënës, veçanërisht djemtë, shfaqin vështirësi me përqendrimin dhe mungesë interesi për të mësuar, çka e vështirëson zbatimin e metodave që kërkojnë pjesëmarrje aktive.

Sa i përket mendimit kritik, mësuesja shprehu gatishmëri për të mësuar dhe zbatuar qasje dhe metoda të reja që do ta ndihmonin në integrimin e kësaj aftësie në mësimdhënie. Sipas saj, nevojitet hartimi i trajnimeve të posaçme për mësuesit, të përshtatura për kontekstin shqiptar, ku ndryshimet në nivelet gjuhësore të nxënësve janë të dukshme, ndërsa mungesa e infrastrukturës e vështirëson dhe më shumë zbatimin efektiv të qasjeve bashkëkohore të mësimdhënies.

Trajnimet e mësuesve u identifikuan gjithashtu si një nga rekomandimet kryesore të koordinatores së Programit Përgatitor të PISA, e cila u ndal te faktorët që ndikojnë në rezultatet e ulëta të nxënësve shqiptarë. Ajo theksoi se nxënësit nuk ishin të familjarizuar me formatin e pyetjeve të PISA-s, duke qenë se këto pyetje ndryshojnë ndjeshëm nga llojet e pyetjeve që hasin në praktikën e përditshme mësimore. Edhe pse tekstet e reja të përshtatura nga modelet e huaja përfshijnë

veprimtari të përshtatshme për zhvillimin e mendimit kritik, shtoi ajo, mësuesit shpesh nuk përfshihen në trajnimet përkatëse dhe, për rrjedhojë, nuk janë të përgatitur si duhet për t'i shfrytëzuar ato në mënyrë efektive. Prandaj, organizimi i trajnimeve të vazhdueshme dhe të përshtatura për mësuesit konsiderohet një domosdoshmëri për përmirësimin e cilësisë së mësimdhënies dhe të arritjeve akademike të nxënësve.

Për të kuptuar më shumë rreth qasjes së nxënësve ndaj mendimit kritik zhvilluam një test të thjeshtë me disa klasa të 10-ta, ku vetëm 2% e nxënësve arritën të jepnin një përkufizim të qartë të këtij koncepti, ndërsa edhe nxënësit me kompetenca gjuhësore shumë të mira shfaqnin vështirësi të dukshme konceptuale.

Për ta përmirësuar këtë situatë, zhvilluam një numër prezantimesh të shkurtra mbi mendimin kritik, të shoqëruara këto me aktivitete praktike e lojëra ndërvepruese. Rezultatet ishin inkurajuese: nxënës më aktivë në pjesëmarrje, një nivel më i lartë bashkëpunimi, si dhe një përmirësim në cilësinë e përgjigjeve, të cilat shfaqnin më shumë arsytim logjik, reflektim mbi informacionin e ofruar dhe zgjidhje të problemeve në mënyrë krijuese.

Reagimi pozitiv i nxënësve pati ndikim të drejtpërdrejtë edhe në përmirësimin e dinamikës së klasës, duke e bërë punën e mësuesve më të lehtë dhe më efektive.

Megjithatë, lind pyetja: çfarë duhet bërë për të siguruar ndryshim të qëndrueshëm dhe afatgjatë?

Bazuar në gjetjet e këtij studimi, propozojmë disa masa konkrete për përmirësimin e praktikës mësimore, si vijon:

- Ndryshime në metodat e mësimdhënies: përfshirja aktive e nxënësve në procesin mësimor përmes ushtrimeve që nxisin bashkëpunimin, arsytimin dhe mendimin e pavarur;
- Materiale mësimore sfiduese: përzgjedhja e burimeve autentike si artikuj nga shtypi i përditshëm, video ose podkaste që ngjallin debat, projekte të mirëmenduara dhe pyetësorë që stimulojnë reflektimin;
- Trajnimi i mësuesve: zhvillimi i kompetencave profesionale për përdorimin e strategjive bashkëkohore të mësimdhënies, mungesë e cila do të bënte që reformat të mbeten vetëm në letër. Planifikimi i orës së mësimi kërkon përkushtim dhe përgatitje profesionale.

Përfundime

Ky studim synon të analizojë trajtimin e mendimi kritik në orët e mësimi të gjuhës angleze në kontekstin shqiptar. Gjetjet treguan se nxënësit shqiptarë hasin vështirësi në përdorimin e njohurive në mënyrë analitike dhe krijuese. Ata priren të riprodhojnë informacionin e dhënë pa zhvilluar aftësinë për arsytim e reflektim individual apo aftësinë për zgjidhjen e problemeve.

Kjo dukuri nuk është rastësore, por rrjedhë e faktorëve historikë e shoqërorë që kanë formësuar kulturën arsimore në vend, si dhe e praktikave tradicionale të mësimdhënies, të cilat theksojnë saktësinë mbi analizën.

Megjithatë, gjetjet e studimit theksojnë se ekziston mundësia për ndryshim dhe se mungesa e mendimit kritik nuk buron nga paaftësia e nxënësve, por nga metodat dhe strategjitë që formësojnë procesin e mësimnxënies. Kur mësimdhënia orientohet drejt reflektimit, debatit dhe pjesëmarrjes aktive, përfshirja e nxënësve dhe cilësia e mendimit të tyre përmirësohen dukshëm.

Në përmbyllje, nëse synojmë të përgatisim qytetarë globalë të aftë për t'u përballur me sfidat e së ardhmes, duhet të shmangim modelin e të mësuarit përmendësh dhe të vendosim në qendër zhvillimin e mendimit kritik.

Vetëm përmes kësaj qasjeje do të mund të formojmë breza që mendojnë në mënyrë të pavarur dhe dinë të përshtaten në një botë ku parashikimi bëhet gjithnjë e më i vështirë.

BIBLIOGRAFIA

- ALESINA, A., GIULIANO, P., & REICH, B. (2021). *Nation-building and education. Journal of Economic Growth*, 26(4), 385–420.
<https://doi.org/10.1007/s10887-021-09196-0>
- ASCAP. (2024). *Korniza Kurrikulare e përditësuar*. Tiranë: ASCAP
- Azamatovna, N. S. (2024). *Developing Critical Thinking Skills Through Language Learning. Web of Journals*, 1(1), 1-8.
<https://webofjournals.com/index.php/1/article/view/2606>
- AYÇİÇEK, B., & YEL, S. (2021). *Integration of critical thinking into curriculum*. <https://psycnet.apa.org/doi/10.1016/j.tsc.2021.100895>
- BROOKFIELD, S. D. (2012). *Teaching for critical thinking: Tools and techniques to help students question their assumptions*. Jossey-Bass.
- FACIONE, P. A. (2015). *Critical thinking: What it is and why it counts*. Insight Assessment.
<http://www.ndm.edu/sites/default/files/pdf/Facione-2015.pdf>
- FREIRE, P. (1970). *Pedagogy of the oppressed* (M. B. Ramos, Trans.). Herder and Herder.
- NAZIKIAN, F., & PARK, J. (2023). *How to develop 21st century skills in foreign language education. Foreign Language Annals*, 56(2), 254–276. <https://doi.org/10.1111/flan.12589>
- OECD. (2002). *PISA 2000 results: Reading, mathematics and science knowledge and skills*. OECD Publishing.
<https://doi.org/10.1787/9789264195905-en>
- OECD. (2023). *PISA 2022 results: Creative thinking, student performance, and educational equity*. OECD Publishing.
<https://doi.org/10.1787/9789264986442-en>

PHILLIPS, H. N. (2023). *Developing critical thinking in classrooms: Teacher responses*. *Reading & Writing*, 14(1), 1–17.

<https://rw.org.za/index.php/rw/article/view/401>

SNIDER, D. (2017). *Critical thinking in the foreign language and culture curriculum*. *The NECTFL Review*, 80, 55–74.

SHIH, Y. H. (2018). *Some Critical Thinking on Paulo Freire's Critical Pedagogy and its Educational Implications*. *International Education Studies* 11(9), 81–87. <https://doi.org/10.5539/ies.v11n9p81>

SHIRKHANI, S., & FAHIM, M. (2011). *Enhancing Critical Thinking In Foreign Language Learners*. *Procedia - Social and Behavioral Sciences*, 29, 111–115. <https://doi.org/10.1016/j.sbspro.2011.11.214>